

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Martini Bonacinæ Vtrivsque Signatvræ Referendarii
Compendium Omnium Operum de Theologia Morali,
omnibusque conscientiæ nodis**

Bonacina, Martino

Coloniæ Agrippinæ

A.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41152

COMPENDIUM
D. MARTINI
BONACINÆ
OMNIVM OPERVM
DE THEOLOGIA MORALI,
OMNIBUSQUE CONSCIENTIÆ NODIS,
Ordine Alphabetico digestum.

A.

Absolutio.

*Vide V. Censura, Excommunicatio, Casus
reservatus, Lex.*

*Accusator, Denuntiator, Reus, Testis, Advocatus,
& Procurator.*

ACCUSATIO est delatio rei de crimine ad
vindictam publicam libello facta. Accusatio sem-
per datur in scriptis, denuntiatio verò fieri potest
solis verbis; & qui accusat, suscipit in se onus pro-
bandi, sed non qui denuntiat; consequenter non
se subjicit poenæ talionis ferendæ. Ante accusationem per se
loquendo non prærequiritur admonitio secreta, cum finis ac-
cusationis sit punitio. *tom. 2. circa 8. Decal. præcep. disp. 10. q. 3.
punct. 1. n. 1. & seq.*

2. Possumus, imò etiam aliquando tenemur alium accu-
sare ob aliorum utilitatem; ut quando crimen vergit in dam-

A

nus

num commune, vel tertiæ personæ, & adhuc est in fieri, Et qui delinquentem non accusat, peccat, & tenetur ad restitutionem si delinquentem accusare tenebatur ex iustitia; at non tenetur ad solvendam pœnam, quam delinquens persolvisset, si accusatus fuisset: *ibid. n. 6. & seq.*

3. Ab accusatione repelluntur excommunicati, in pœnam suorum delictorum, proditores, inimici, publici concubinarij, usurarii, & quicumque jure infames. Excipe tamen casus hæresis & criminis læsæ majestatis, qui vergunt contra bonum publicum, in quibus non repelluntur à denuntiatione, sed tenentur denuntiare. *ibid. n. 10.*

4. Reus non tenetur veritatem aperire dum crimen est occultum; quia tunc juridicè non interrogatur; secus si præcessit infamia, aut si crimen ad iudicis aures pervenit per semiplenam probationem, vel per indicia gravia sufficienter probata: tunc enim Judex dicitur legitimè seu servato juris ordine procedere; consequenter reo imponere potest obligationem aperiendi veritatem; imò potest etiam pœnam imponere, si ex certissima conjectura sufficienter probata præsumatur ipsum esse criminis reum. *ibid. punct. 2. n. 1.*

5. Reus qui juridicè interrogatur, tenetur verum fateri, etiam si alioquin damnandus sit ad mortem, nisi aliter de rationabili iudicis voluntate præsumatur; quamquam non videtur improbabilis sententia illorum qui asserunt reum non peccare mortaliter negando veritatem in causis gravibus, modò denegata veritate spes subsit evadendi. Ideò Confessarius non tenetur cogere reum ad veritatem aperiendam, quamdiu spem habet evadendi. Item neque tenetur eum cogere ad retractandum dictum, quoties retractato condemnaretur; debet tamen illum admonere, ut veritatem aperiat, si iterum interrogetur. *ibid. n. 7 & 8.*

6. Judex potest aliquando uti aliqua simulatione ut veritatem extorqueat: ut constat exemplo Salomonis dum simulavit occisionem infantis vivi, fingens se velle dimidium utrique mulieri contendenti tradere. *ibid. n. 9.*

Reus vel ipsius Advocatus non peccat contra justitiam aperiendo crimina, quamvis occulta testium, dum crimina, quæ aperiuntur, valent ad infirmandum dictum testium, ut sunt perjurium, crimen falsi, excommunicatio, à qua testis nondum est absolutus, & infamia juris vel facti; quia reus potest uti mediis ad sui defensionem ordinatis; caveat tamen majus malum inferre accusatori quam necesse sit ad sui defensionem. *ibid. n. 10.*

7. Reus potest è carcere fugere, nisi jura verit se ibi perman-
surum,

forum, etiamsi carcere detineretur ob debita, aut etiam si custos carceris ob ipsius fugam damnum patiatur. Idem dic de damnato ad perpetuum carcerem, vel ad triremes. *ibid. n. 13.*

§ 14.

8. Cui licitum est fugere è carcere, licitum etiam est fugere ne capiatur, & carcerem ac vincula perfringere: neque tenebitur ad restitutionem, etiamsi ob ipsius fugam reliqui vincti, & in carcere detenti occasionem fugiendi arripuerint; tenebitur tamen ad restitutionem carceris perfracti fugiendo. *ibid. 15. & seq.*

9. Licitum est fugam reo consulere, aut instrumenta ad perfringendum carcerem præbere; non verò cooperari ad fractionem carceris. *ibid. n. 19.*

10. Reus non tenetur per se loquendo obedire sententiæ quæ nititur falsa præsumptione; quamquam non potest per vim se tueri contra judicem, ne hanc sententiã exequatur. Præterea reus negans veritatem, non tenetur ad solvendam pœnam, quam manifestata veritate persolvisset, modò ad eam pœnam non teneretur ante sententiã, aut ex jure naturæ obligationem injustam vel contractuam: nam si tenebatur, non idcirco eximitur ab onere solvendi: & occultatio veritatis non tollit obligationem antecedentem. *ibid. num. 22. & 23.*

11. Quando Judex legitime procedit, & interrogat, tenetur testis interrogatus respondere & veritatem aperire, nisi justam habeat reticendi causam; qualis est justa compensatio, secretum confessionis, &c. Unde nullus per se loquendo tenetur manifestare quod sub secreto, vel gratia consilii, vel auxilii accipit. Item nullus tenetur testari, dùm inde sibi aut suis grave damnum timet. Nullus quoque per se loquendo tenetur offerre se ad testandum, quoties suo dicto causa esset mortis alterius; secus si juridice interrogetur. Item non tenemur ex justitia, sed ex charitate offerre nos ad testandum in alterius utilitatem, præciso pacto vel officio. *ibid. punct. 3 n. 4. & seq.*

12. Probabiliter defendi potest eum non peccare contra justitiam, sed contra obedientiam, qui post citationem fugit ne testimonium ferat: neque testis tenetur ex justitia jurare se veritatem dicturum dum interrogatur à judice; nam judex nullam ei justitiæ obligationem imponit. *ibid. n. 13.*

Testis qui adhibita morali diligentia, quæ ad debite recordandum debiteque testandum requiritur, perniciosam falsitatem dixit inadvertenter, ex oblivione, vel ex alia causa excusante ab omni peccato, non tenetur ad ullam restitutionem damnorum, quæ alter passus est ob ipsius testimonium; secus si

cum culpa, & antequam sufficienter probatum esset delictum.
ibid., n. 15.

13. Is cujus falso testimonio inferenda est alteri mors, tenetur falsum retractare etiam cum periculo similis poenae; modò peccaverit in falso testimonio ferendo, & credat retractione profuturam: testis autem qui veritatem negavit, non tenetur se iterum offerre ad manifestandum, nisi damnum pendeat in futurum. *ibid.* n. 16. & 17.

14. Accipiens pecuniam pro vero testimonio ferendo, non tenetur ad restitutionem; accipiens verò pro falso, tenetur ad restitutionem pecuniae ante factum; post factum verò tenetur ad restitutionem damni suo falso testimonio illati. *ibid.* num. 18.

Testis curare potest ut sibi reficiatur damnum emergens & lucrum cessans pro tempore, quo se causa ferendi testimonii detinuit. *ibid.*, n. 19.

15. Dum testes actoris & rei adinvicem discordes sunt circa substantialia, judicandum est in favorem rei, cum possessio stet pro ipso, & nullus praesumatur nocens nisi probetur. *ibid.* num. 20.

16. Quilibet Advocati officium exercere potest, modò illud exercere valeat, & à jure non repellatur; quia actus patrocinandi liber est. *ibid.* punct. 4. n. 1.

17. Advocatus tenetur gratis patrocinari pauperi extrema, vel etiam gravi necessitate laboranti, ipsiusque opera indigenti, dum nullus alius patrocinium praestiturus est. Quod si cliens causa cadat ob Advocati negligentiam culpabilem, vel imperitiam, Advocatus peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem clienti. Adde eum quoque teneri ad restitutionem omnium damnorum quorum fuit causa, causam injustam defendendo. Idem dicendum quando manifestat parti contrariae secreta causae, ob quorum manifestationem cliens causam perdidit, quam alioquin licite vicisset: hoc tamen limita, nisi forte periculum sit, ut pars contraria grave damnum, inique patiat. *ibid.* num. 2. & seq.

18. Advocatus potest tueri causam actoris aut rei, dum utraque pars est probabilis; quamvis altera pars quam ipse non defendit, probabilior sit. *ibid.* n. 8.

19. Procurator aut Advocatus percipere potest pretium, seu stipendium taxatum à lege, vel consuetudine, vel judicio prudentis viri; nisi majus liberaliter donetur; non licet tamen ipsis pacisci de quota litis, ut de medietate, &c. quamquam licitum est absolute pacisci de tanto pretio solvendo, sive causa obtineatur, siue non; tunc enim cessat periculum fraudis. Imò

Ad-

Advocatus potest integrum stipendium sibi pro lite promissum recipere, etiamsi cliens litem inchoatam deserat, si non fuit habita ratio temporis. *ibid. nu. 9. & seq.*

20. Adde, posse adhuc eum integrum sibi stipendium retinere, si alium Procuratorem vel Advocatum idoneum substituat, assignata illi dimidia solum, vel tertia stipendii parte, reliqua sibi retenta; modo hoc faciat sine damno eorum, quorum patrocinium suscepit. *ibid. n. 12.*

21. Procurator seu Advocatus cui Notarius, v.g. acta gratis concessit, non intuitu Procuratoris, sed quia ita visum fuit in honorem Dei, vel ob alium finem, non potest sibi salarium Notario debitum retinere, neque petere à cliente. *ibid. n. 13.*

22. Procurator qui litigantis causam non conductus suscipit animo mercedis obtinendæ, potest peracta causa stipendium, quod alioquin alteri Procuratori traditum fuisset, petere. *ibid. nu. 11.*

ADDITIO.

Denuntiare jussus per edictum generale, intra certum tempus, si non fecit, tenetur quam primum potest, nisi post illum terminum scivisset.

Navar. cap. 25. num. 46.

Peccat denuntians, quæ probare non potest. Navar. in c. inter verba, concl. 6. num. 23.

Accusare non potes crimen etiam in damnum commune, quod probare nequeas; teneris tamen denuntiare judici, ut inquirat, Salon q. 68. art. 1. concl. 2. At Navar. conf. 10. n. 5. & 11. n. 4. de offic. jud. ordin, neminem denuntiare debere dicit, quæ probare non potest, unus autem testis sufficit. Navar. in c. inter verba. 1. n. 77. & c. 25. n. 35. proditio autem & hæresis secreta denuntianda. *ibid.*

Hæreticum quem scis respuisse, non teneris denuntiare, Tol. l. 5. c. 1. n. 3. Sot. l. 7. art. 1. Navar. l. c. n. 46.

Cum scis, aut probabile est, non esse aliquem hæreticum pertinacem, non teneris denuntiare, nisi admonitus videatur pertinax, Tol. l. 4. c. 5. n. 1. vide Grass. p. 1. c. 69. n. 18. Cast. l. 2. c. 25. de just. h. p.

Denuntiare juridicè ab accusare differt. Denuntians correctionem spectat, in commune bonum, & non tenetur ad probandum. Accusans vindictam, & tenetur probare.

Peccatorum alia sunt contra bonum publicum, ut hæresis, alia in damnum privatum, ut furtum, alia contra ipsa peccato-

torem, ut fornicatio. Ex his alia jam patrata & emendata, alia patranda His observatis, nota quatuor conclusiones.

Prima: Peccata præterita actu non manentia nemo tenetur vel accusatione, vel denuntiatione detegere, etiam si sint contra publicum bonum.

Secunda: Crimen contra commune bonum, si in procinctu est, ut admittatur, accusatione, si potes, sin minus, denuntiatione detegere debes, si sceleris admittendi auctor fraternè admonitus nolit resipiscere.

Incorrigibilis tamen, ut hæreticus pertinax, sine admonitione denuntiandus est.

Si valde probabile sit, non profuturam admonitionem, eam prætermittere oportet: præterea si magnum damnum ex ea timeatur, aut si temporis angustia non permittunt.

Tertia: Si crimen est in grave detrimentum tertii, idem prorsus dicendum. Intellige hæc, si crimen hoc extra confessionem agnovisti.

Quarta: Cum peccata non vergunt in damnum publicum, vel tertii, tunc homo fraternè corrigere tenetur, si correctione profuturam censeat, aut prælato fraternè denuntiare, Idem faciendum, cum prælati publicè præcipiunt, ut fornicarii, concubinarij, & alij denuntientur. Clerici non possunt accusare in causa mortis, sed denuntiare cum protestatione, quòd non intendunt pœnam mortis.

Accusator debet esse verax; si falsum dicat, mortificè peccat, & pro illato damno restituere tenetur, si initio putavit, se verum dicere, & ante sententiam agnoscat se falsum dixisse, tenetur desistere; si post sententiam, reddere, quæ ob illam sententiam acquisivit,

In accusando, & petendo, debitum modum servare debet, & falsis testibus abstinere, si non accuset, in bonum publicum, vel ad res suas recuperandas, sed ut aliis noceat in re gravi, peccat mortiferè. Debet etiam inceptam accusationem absolvere, præcipuè si sit in publicum bonum, de qua re Toletus.

Occultum hæreticum, cujus crimen probari nequeat, denuntiandum esse, alij ajunt, alij negant: utriusque sententiæ auctores leges apud Victor. ad hunc locum. Villadieg. de hæret. negantem sequitur, quia occulta divino judicio committi decet, pro hac sententia Menoch. *de arbitr. jud. cap. 358.* citat S. Thom. Quodl. art. 16. Angel. verb. Denuntiatio, & verb. familia §. Sylv. verb. excommunicatio, q. 8. Socin. lib. 4. cons. 102. Cordub. lib. 1. q. Thom. q. 43. occulta crimina in perniciem Reip. vel proximi impendentia, præcipuè teneri

teneri nos ei detegere, ait, (licet ea probare nequeamus) qui creditur prodesse, & non obesse, quantum tamen sufficiat, remedium iis malis adhibendum, & tunc summa diligentia damnum rei vitandum.

Parentes hæreticos à filiis in iudicium vocari posse, alii affirmant, alii negant, affirmant Ludov. Paramus *lib. 3. de orig. S. inquisit. q. 8. num. 83.* Penna *2. part. Direct. Inquisit. com. 15.* verius ut placet Navarr. *concl. 6. n. 429 in cap. inter verba*, tum, quia filius patrem patriæ proditorem ob commune bonum, occidere potest. Negant Abulens *qu. 3. ad c. 13. Deut. & qu. 16. ad cap. 15. lib. 5. reg.* & Jac. Simancas *de cathol. instit. tit. 29. num. 37.* qui tamen limitat, dicens, debere filium contra patrem hæreticum verum fateri cum à iudice legitime interrogatur. 2. cum videt, patrem velle perniciem afferre Reip. hæreticae lue, dummodo, ait Navarr. *loco cit.* alii testes non adsint, ad criminis probationem sufficientes, & admonitus pater à filio, vel ab alio, non respiscat, si enim respiscat, non est Censoribus fidei denunciandus Joan. Steph. Oriolan. *Episc. de bell. sacr. ad 2. cap. lib. 1. Machab.* primam sententiam probat in iis locis, ubi jam multis annis fides colitur, & firmas egit radices: secundam in iis, ubi nondum satis tradita est, & adulta fides, ut apud Morischos.

Quæres 1. Quando accusator peccet contra præceptum octavum. Resp. dupliciter ferè peccare, ut habetur in utroque iure, *2. q. 3. can. si quis pœnituerit, & l. 1. ff. de absolut.* Primo, quando idem utitur calumnia, cum falsum crimen intendit reo, vel etiam verum ex malitia, odio vel causa levi, vel si ab accusatione non desistat, cum advertit se falsum crimen intendisse. 2. Quando utitur prævaricatione fraudulenta, vel collusionem, ut si reo non objiciat omnia crimina, quæ objicere debet, vel falsas reo excusationes permittat. 3. Quando utitur tergiversatione inordinata, ut cum sponte à justa & debita accusatione desistit, ut si tergiversetur auctoritate principis, vel quia deficient testes, vel quia advertit se ab advocatione deceptum, vel quia timet iudicem injustè iudicaturum, non peccat tergiversando.

Quæres 2. An admonitio præmittenda sit accusationi? Resp. Præmittendam, quando crimen nondum est commissum, modo adsint quatuor conditiones, 1. ut sit certa spes emendationis securæ. 2. Ut fiat sine gravi damno admonitoris. 3. Ut satis temporis sit ad faciendam admonitionem. 4. Ut monendus non habeatur incorruptibilis. Resp. 2. Non esse necessariò præmittendam admonitionem, quando crimè est commissum.

Quæres 3. Quibus secundum Jus non liceat accusare?

A 4

Resp.

Resp. Tribus hominum generibus non licere, 1. Hæreticis, excommunicatis, usurariis, concubinariis, & infamibus; possunt tamen denunciare crimen vergens in perniciem Reip. 2. non licet filiis parentes, servis dominos, discipulis magistros, subditis superiores accusare. Possunt tamen aliquando ex zelo justitiæ, quando magna Reip. necessitas postulat. 3. nec licet Ecclesiasticis, maximè in causa sanguinis, quia non decet: & si faciunt, sunt irregulares.

Objicitur: Quid si magna injuria afficiatur Ecclesiasticus, quid faciet? Quod possit accusare, modò protestetur, se nec mortem, nec mutilationem accusati quærere, Ita habetur *cap. prelati tit. de homicid.*

Quæres: An accusatio debeat fieri viva voce? Resp. Possit fieri in re levi, in re autem gravi debet fieri in scriptis, ut habetur 2. q. 8. c. 10. & seq. Ratio, quia judex usque ad finem judicii debet tenere memoria objectum accusatoris.

Reus non potest interrogari de sociis occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci: aut lege, aut consuetudine rationali id concedente, aut requirente id damno alicujus, quod aliter non possit impediri: nec sociorum relatio extorquenda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

Ut est maleficium, proditio, crimen adulterandi numos, hæresis. Navarr. *cap. 18. num. 53.* vide Bannez. q. 69. art. col: 2. Tol l. 2. num. 5.

Non tenetur quis ideò suum crimen prodere, quòd videat alteri ab aliquo falso imponi; potest tamen si velit.

Sot. l. 4. q. 6. art. 3. Navar. *cap. 15. num. 17.*

Potest quis metu torturæ prodere socium delicti, & occultum suum crimen dignum morte, (etsi id quidam negent,) & crimen alienum sibi secreto commissum; non enim tenetur cum tanto dolore celare.

Ad supplicium ductus non tenetur fateri, quod malè negavit, nisi alioqui grave damnum sequeretur.

Navar. *cap. 25. num. 38.* sed contra Sylv.

Reus non tenetur illa fateri, ob quæ revelata injustè condemnaretur; potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic, ut teneatur prodere, vide Bann. l. 6. col. 9.

Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id juvari, non tamen resistendo, non est autem resistere, se à prehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere, & vinculis, etiam si alii vinclæ sint etiam fugitivi. Si autem est justè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere; licet aliis ad id juvare, nisi lex prohibeat, aut officii proprii ratio,

Hen,

Hen. Gand. q. l. 9. art. 25. carceres frangere illicitum putat.

Damnatus ad solum carcerem, non potest fugere, secundum quosdam. Certè qui ob debita, quæ non potest ullo modo solvere; illic tenetur, & fugere potest, & ad id juvari ab aliis.

Ad tempus damnatus non potest fugere, neque ad vitam, si data optione de morte, & carcere, carcerem elegit; at damnatus absolutè ad perpetuum carcerem, vel triremes potest fugere. Salon. c. contr. 2. concl. 4. Bann. c. concl. 6.

Damnatus ad inedia, potest oblatum cibum comedere; an vero etiam teneatur, non convenit inter Doctores: potest quidem alius, cui ex officio non est prohibitum, ei offerre; non tamen tenetur.

Non convenit:) Covar. l. 1. var. resol. c. 2. n. 8. Vict. de homicid. concl. 28. Cajetan. 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. Arag. l. c. putant teneri, negat Sot. l. 5. q. 6. art. 4. in fin. Salon l. c. Tolet. 7. pecc. mort. c. 31. n. 3.

Vict. de homicid. sed Victoriæ contrarius est Cajet. cum Sot. Salon. l. c. contr. dicens non posse judicem reo illicitam rem præcipere. Victoriæ sententiam relect. de homicid. m. 30. probabiliorem putat Arragon l. c. & q. 62. art. 3. Covarr. etiam l. c. n. 14. putat, frangentem carcerem teneri ad restitutionem damni carceri. Reip. & privatis hominibus illati. Tol. l. 5. c. 58. Sot. l. 5. q. 56. art. 4. Salon. 2. 2. q. 69. art. 4. contr. 2.

Reus, qui capi non potest, post sententiam potest in alio territorio puniri, de voluntate tamen Domini saltem præsumpta.

Non potest Reus in judicem, vel in ministros infurgere, neque custodibus vim inferre, sed fugere, & ad hoc impedimenta tollere, carcerem frangendo, potest, etiam si alii justè detenti fugam arrepturi sint, & custodes damnum, illata tamen damna restituenda. Licere extra carcerem positis carcere detento instrumenta porrigere, ad carcerem frangendum, alii ajunt, alii negant; consilium huic dare, ut fugiat, licet iis, qui justitiæ ministri non sunt, pœnæ contra fugientes è carcere non obligant in conscientia.

Damnatus justè ad temporarium carcerem non potest fugere, nec qui carcere detinetur ob contractum æs alienum, si possit solvere. Dammati ad triremes, vel ad perpetuum carcerem, (qui non sit S. Inquisitionis,) fugere possunt, ex Salon. in 2. 2. q. 69. Vict. in hunc locum.

Quæres: Quando reus peccet contra præceptum octavum? Resp. Quando legitime interrogatus non fatetur veritatem.

Ratio: Quia quilibet ex justitia tenetur obedire suo superiori:

deinde mendacio fit injuria accusatori, & testibus.

Legitimè autem interrogatur is, qui interrogatur à proprio iudice, quando præcessit vel infamia, id est, malè apud suos cives audiat, vel indicia manifesta, vel semiplena probatio, id est, testimonium unius hominis, omni exceptione majus: ut si quis dicat, se vidisse crimen, vel homicidium committi.

Quæres: An semper sit peccatum, non fateri verum in iudicio. Cajet. semper putat esse mortale, etiamsi quis legitimè rogetur. Sed probabilior est sententia Navarr. & Covarr. committi tantum veniale peccatum. Res levis autem dicitur in iudicio, quæ non variat iudicium, vel parum admodum, hoc est, quando iudex propter illud non iudicat aliter, quam fecisset.

Quæres: An qui rogatur legitimè possit eludere iudicis interrogationem amphibolia sermonis. Resp. Quòd sic, modò non mentiat. Itaque potest dicere, non scio, scilicet, ut tibi dicam, ut loquitur Christus etiam Marc. 13. die autem illa nemo scit, nisi filius, scilicet, ut diceret.

Quæres: An possit etiam dicere, non feci, si rogetur, an sit furatus. Soto putat, quòd non, quia non potest supponi, ut dicerem tibi, sed rectius Adr. Med. Navarr. Cajetan putant licere, quia iudex non potest rogare, nisi de manifestis. Itaque si roget, fecisti, semper intelligitur manifestè, ut testibus probari queat: deinde potest subintelligi, non feci, scilicet in carcere, vel heri.

Quæres: Num Reus debeat fateri, si dubitet, num legitime rogetur. Palad. Panorm. & Sylv. putant, quòd sic. Rectius Navarr. Cajet. & Soto. quòd non: ratio, quia quando duo litigant, non tenetur, qui possidet, rem tradere ei, cui debetur, nisi constet de jure deberi: ergo nec famam suam quis tenetur prodere iudici, nisi quando constat iudicem jure præcipere.

Testi uni in re magni momenti, si est fide dignus, potes quidem credere, sed non teneris. Aliquando tamen unus testium probat, ut cum nulli sit præiudicium; ut quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia consecrata: vel cum impediendum peccatum, ut matrimonii illiciti, vel de consensu partium, vel cum quis dicit se confessum, vel de ejus licentia confessor pœnitentem esse emendatum, &c.

De testibus multa Bannes ad 2. 2. q. 7. art. 1. 2. 3. Salon. ibidem. Sot. l. 5. quest. 7. Val. t. 3. d. 5. qu. 14. D. Thom. 2. 2. q. 70.

Quædam Navarr. c. 25. à n. 40. P.N. l. 2. cap. 3. num. 250. Tol. l. 5. cap. 59.

Vide Salon l. 1. contrav. 1. Sylv. Testis num. 5. singulares testes

testes non faciunt fidem in iudicio. *Sot. l. c. art. 3. Sylvest. l. c. num. 3.*

Aliquando) vide *Bannes l. c. art. 2.* Vel cum testis unus integer, vel fama sufficit ad impediendum nondum contractum matrimonium, *Covarr. in 4. decret. p. 2. c. 6. nu 20.* & qui novit occultum contrahendi matrimonii impedimentum, licet sit ex occulto scelere contrahere cupientis, & probari nequeat, tenetur id iudici denuntiare. *Covarr. ibid.*

Nulli testi in iudicio creditur non jurato, creditur autem duobus contra quemcumque, vide *Bann. l. c.*

Duo testes supplent vicem unius, quantacumque auctoritatis.

Testis regulariter non potest esse servus, mulier in criminalibus præter Sodomiam: aut testamentis, impubes, minor viginti annis: in criminalibus, infamis, infidelis contra fidelem, nisi in hæresis crimine, cognatus ascendens, vel descendens per lineam rectam, familiarisve actoris inimicus, amicus, laicus in crimine contra clericum, socius criminis, perseverans in crimine ignotus.

Vide *Syl. testes, num. 1. Val t. 3. d. 5. q. 14. p. 3.*

Ascendens) *Bannes l. c. art. 2. col. 8.* nisi commune bonum periclitetur, ut in crimine hæresis, & læsæ majestatis; nam tunc, si testes desint, compelli possunt. *Salon. l. c. controrv. 2. concl. 3.*

Testes singulares deponentes super diversis factis, regulariter non probant.

Vide *Syl. l. c. num. 3. Sot. l. c. art. 2.*

Cum testes sunt pares, favendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &c.

Qui falso testimonio conjecit aliquem in vitæ discrimen, tenetur, cum suæ vitæ discrimine dicta revocare, si sit profuturus. *Navarr. c. 5. num 17. Lopez p. 1. c. 316. concl. 3. Sot. l. 4. q. 6. art. 5. ad 4. Medic. de restit. qu. 3. caus. 4. ad quartum. Cajet. 2. 2. q. 70. a. 4. Cova. Reg. peccatum 1. p. §. 3. n. 6. P.N. l. 2. c. 3. num. 251.*

Considerantur in teste, obligatio, repulsa, culpa.

Qui videt proximum damnum pati, tenetur ex charitate veritatem cognitam, etiam non inquisitus, aperire, si speret suum dictum profuturum, & nullum timeatur detrimentum.

Testis infidelis, excommunicatus, infamis, alia etiam ob vitia repellitur. Contrariæ parti licet testium defectus, etiam occultos, aperire, ad eorum testimonia infirmanda: si tamen verum afferat, si ea tantum crimina detegat, quo invalidum testis dictum, & damnum multo majus testis non
patriatur

patiatur, quàm pars. Quod intellige, cum causa est injusta, cum quis enim justè accusatus est, non possunt occulta testium vitia detegi, unde ii damnum patiantur, præcipue si juridicè inquisiti sint, & non sponte se obtulerunt.

Tellis dubia, ut dubia, certa, (id est, quæ ipse talia judicat,) fateri tenetur: mentiri, mortalis jurisjurandi violatio est ad restitutionem obligans, & qui mentitus aliquem in grave mortis, vel infamæ periculum conjecit, tenetur etiam cum periculo vitæ, mendacium suum aperire,

Qui videt, se mentitum sine dolo, (cum existimaret se verum fateri) ante sententiam judici veritatem aperiat, si possit sine periculo, & speret hoc profuturum; si hoc animadvertat post sententiam, & nulla sit spes fructus, dicat ei, in cujus favorem testimonium dixit, ut restituat.

Pecuniæ acceptæ pro falso testimonio dicendo, non sunt restituendæ, sed acceptæ pro vero; damnum tamen falsis dictis illatum, compensandum.

Occulta testium vitia aperiri posse, docet *Sot. lib. 5. q. 7. art. 3. de just.* Sanchez *lib. 1. de sponsal. d. 70.*

Testes debent pollere usurationis. In matrimonio (quidquid dixerit Graffius de uno teste) duo testes cum Parochæ semper sunt necessarii ex *Conc. Trid.* eorumque moralis præsentia. *Leg. Sanchez lib. 2. d. 41. de consensu matrim.*

Quæres: Quando testis peccet contra præceptum octavum? Resp. multipliciter posse peccare, 1. Si à legitimo iudice secundum formam juris, rogatus, vel requisitus nolit testimonium ferre, cum possit. Deinde, quia tenetur obedire superiori, iusta præcipienti. 2. Peccat, si nolit ferre testimonium, cum illud ad avertendum notabile damnum Reip. vel tertiæ personæ necessarium est, etiamsi non fuerit à quoquam in iudicio requisitus. Ratio, quia lege charitatis tenetur quisquam malum proximi sui cavere. *Prov. 24.* Erue eos, qui ducuntur ad mortem. 3. Peccat, si falsum testimonium dixerit in iudicio iusto, quod peccatum mortale est in re gravi; leve verò in re levi, vel in iudicio injusto in re etiam gravi. 4. Peccat, si non retrahit testimonium, cum advertit se falsum testimonium in iudicio dixisse. 5. Si non addubitavit, vel testimonium dedit de crimine occulto, in nullius damnum vergente, quod promiserat se non revelaturum.

Quæres: Quot debeant esse testes? Resp. Duorum, vel trium testium fide dignorum dicta ordinariè in iudicio sufficere, ut habetur in iure. 2. q. 5. *can. quod verò. & l. ubi nu... ff. de test.* Resp. 2. Aliquando etiam requiri plures testes, quia in ju-

re Canonico definitum est contra Episcopum requiri 72. testes. Contra clericos septem testes. Ratio, quia ex eorum infamia magnum damnum posset accidere ordini Ecclesiastico Jus quoque civile in testamento nunc 7. nunc 5. testes exigit, propterea, quod defuncti pro re non possint respondere. Resp. 3. Aliquando etiam unum testem fide dignum sufficere, idque tribus casibus 1. Quando est magnæ auctoritatis, ut Imperator, Pontifex, Episcopus etiam in re gravi. Nam in rebus levibus omnibus sufficit unus testis, ut custos vinearum contra raptores, & fures uvarum. 2. Casus est, quando in iudicio non agitur de condemnatione alicujus, vel sententia non fertur in præjudicium tertii; ut si de parvulo dubitetur, an sit baptizatus, sufficit unus testis, qui viderit, ut habetur *can. parvulos, de confess. dist. 4.* Tertius casus est in religionibus monasticis, quia non exigitur omnino judicialis probatio Quidam tamen in gravibus criminibus dicunt requiri plures testes, quod Cajetan. negat. Tutissimum est ea in re sequi Constitutiones religionis.

Quæres: Quinam repellantur à testimonio ferendo in iudicio? Resp. Quotquot sunt suspecti, vel ob culpam suam, ut infideles peccato Reip. infames, usurarii, simoniaci, mendaces in iudiciis. Vel sine sua culpa, idque vel ob defectum rationis, ut pueri, & amentes: vel ob levitatem sexus, ut mulieres: vel ob affectum odii, ut inimici: vel amoris, ut domestici, propinqui: vel ob vilem conditionem, ut servi: vel ob inopiam, ut pauperes, qui facile corrumpuntur.

Advocatus potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari, quo autem tempore tenetur scire, esse injustam, tenetur de damno. Navarr. c. 25. n. 28. vide Sot. l. 5. q. 8. art. 3.

Advocare potest coram iudice sæculari religiosus ob monasterii necessitatem.

Imperante prælato, c. ex parte, de postul. vid. Syl. Advocatus §. 7 alii etiam Sacerdotes pro rebus Ecclesiasticis, & pro sæcularibus in quatuor casibus. Syl. ibid. 4.

Advocatus tenetur sub p. m. pauperes gratis defendere, quando alia via in promptu non est. Sot. l. c. art. 1.

Advocatus ancipitem causam tueri non potest, in re gravi honoris, aut vitæ; nam melior est conditio possidentis; at in re parum gravi, expressa clienti causæ imbecillitate, potest, sine mendaciis. Id. art. 3. concl. 3.

Advocatus pro causa à se putata justa, potest idem patrocinari; pro injusta, lethale piaculum patrocinari, obligans ad restitutionem dampni illati.

Pro dubia ex utraque parte patrocinari potest; cum cognoscit injustitiam, tenetur desistere. Si

Si causa ex una parte iusta videatur, ex altera verò magis iusta, tunc, si reus, vel actor, qui defendendus est, magnum damnum patiat, iustam causam tueri potest; si verò contra pars gravi damno afficiatur, non potest.

In rebus exigui momenti potest minus iustam defendere, (dum tamen iniusta non sit) sed debet partem admonere huius rei.

Advocatus debet scire necessaria muneri suo, unde si cliens causa cadat ob illius incitiam, tenetur restituere damna clientis; idem dicas, si hoc accidat ob negligentiam.

Debet servare modum, unde si torquens leges in falsos sensus, vel allegans falsum pro vero, damnum inferat, restituere tenetur. Probabiles Doctorum sententias sequi potest.

Debet esse contentus iusto pretio, vel à principe taxato, vel arbitrio boni viri decreto. Non potest autem cum cliente pacisci de aliquota parte, si vincat.

De Advocato multa Clavis Regia lib. 12. c. 22. 23. videri possunt S. Thom. 2. 2. q. 71. Cajet. Bannes, Aragon. Salon. *ibid.* Aug. Triumph. q. 111. de potest. Pap. Sot. lib. 5 q. 8. de iust.

Advocatus sit fidelis, merita causæ non detegat adversario, non suadeat clienti, ut falsos testes, vel scripturas usurpet, aut dolis utatur; dilationes non necessarias in damnum alicujus non quærat. Quod sibi ab aliis cupit iusti fieri, alteri faciat; quod nollet sibi fieri, alteri non faciat.

Quæres, quando peccat advocatus contra 8. præceptum, Resp. multipliciter posse peccare. 1. Si sciens prudens, injustam defendat causam, quo casu etiam ad restitutionem tenetur. 2. Peccat, si sine ulla Jurisprudencia, vel negotiorum experientia, advocati officium exercent: vel si peritus juris sit, tamen nullum studium in gravibus causis cognoscendis, & determinandis adhibeat. 3. Peccat, si leges torqueat in sensu aperte falsos, vel falso illas alleget. 4. Si causam non retardet, quam in processu deprehendit esse injustam, licet non teneatur tunc pristinum institutum adversario manifestare.

Quæres. Num Advocatus possit suscipere, vel persequi causam dubiam. Soto putat posse, si utraque pars sit æquè dubia, vel altera eorum probabilior, in judiciis parvi momenti, at in gravissimis judiciis, dicit non licere tueri partem debiliorem, nisi sit pars rei. Probabilior verò videtur aliorum sententia, etiam in gravioribus judiciis tueri licere causam magis infirmam, modo verè sit dubia. Ratio, quia licet cuique suum ius tueri; at cum causa est dubia, tam actor, quam reus habet jus persequendi litem. 2. Quia advocati munus non est defendere cau-

sant

iam justiore, sed solum sine fraude afferre ea, quæ faciunt pro sua causa, ut veritas elucescat; at hoc munus locum habet in omni causa dubia.

Quæres: Qui in jure repellantur ab officio advocati. Resp. Quosdam repelli ob culpam, ut infideles, excommunicatos, hæreticos, infames; quosdam ob impotentiam, ut mutos, cæcos, surdos, pueros. quosdam denique ob indecentiam, ut clericos & religiosos in negotiis sæcularibus coram iudice sæculari, nisi aliud postulare necessitas, in qua etiam clerici pro suis Ecclesiis, & religiosi pro causis sui monasterii, advocati esse possunt.

Quæres: An Advocato liceat accipere pecuniam pro patrocinio. Resp. 1. licere. Ratio. Quia, quæ hominis propria sunt, neque alteri ex iustitia debentur, possunt æstimari pretio, & vendi, ergo. 2. Si advocatus aliquid per improbitatem ultra modum extorqueat à suo cliente, posse peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem. In officiis quæ pretio æstimantur, excessus pretii facit injustitiam, 3. Certum est advocatum non posse pacisci cum suo cliente, de quota litis, i.e. dimidia tertia, quarta parte, id enim legibus vetitum est. *l. litem. C. de procur. 4.* Advocatum ordinariè non posse plus accipere pretii, quàm lege taxatum est, si modò illa sit recepta, & contraria consuetudine non abrogata; si autem nulla lege taxatum sit pretium, non licebit adhuc advocato accipere, quantum lubet, sed quantum bonus & sapiens vir judicaverit, habita ratione gravitatis causæ, laborum, dignitatis, personæ, consuetudinis.

Quæres: Quando procuratores peccent contra præceptum octavum? Resp. Posse multipliciter peccare. 1. Si defendunt injustam causam, vel falsa, vel incerta pro defensione clientis obrudant. 2. Si ex ejus ignorantia, vel negligentia in tractanda causa, cliens causa cadat. 3. Si officio suo in defendendo, probando, respondendo, appellando, cum opus est, non facit satis. 4. Si cum prævidet causam suam mutare, urget clientem, ut fortiter neget, vel affirmet, etiam juridicè rogatus, quod negare, vel affirmare sine mendacio non potest. 5. Si litem susceptam sine causa justa prosequi negligat. 6. Si plus mercedis à cliente, quàm par est, extorqueat, aut post victoriam causæ auctarium aliquod laboris postulet. Quod tamen postulari posse putat Navar. si moderatum sit.

Acedia.

Vide v. *Charitas.*

Adiuratio.

1. Adjuratio est contestatio rei sacræ, cujus reverentia inten-

tendimus alterum promovere ad aliquid præstandum. Duplex est, nempe deprecativa, quæ fit deprecando; & imperativa, quæ fit præcipiendo. Dæmon non adiuratur adiuratione deprecativa, sed solum Deus, sancti & homines. Sola rationalis creatura congruenter adiurari potest, videturque peccatum mortale ex suo genere directo, adiurare creaturas; quamquam ratione bonæ fidei, vel levitatis materiæ, ut plurimum est tantummodo veniale. *tom. 2. circa 2. Decal. præcept. disp. 4. q. 1. punct. ult. n. 1. & seq.*

2. Non licet adiurare dæmones, ut opem ferant ad fugandas grandines, & similia: quia non licet beneficium à dæmone expectare, facultas adiurandi & expellendi dæmones pertinet ad solos Clericos ordine exorcistatus insignitos, quoties adiuratio fit secundum ritum exorcismorum, & juxta formam præscriptam ab Ecclesia. A dæmone humanum corpus obsidente licitum est tantum ea petere, quæ spectant ad aliorum utilitatem, vel ad ipsum expellendum. *ibid. num. 5. & seq.*

3. Qui ex levitate aut curiositate aliquid imperativè à dæmone petit, non verò deprecativè, non peccat mortaliter; modo longi sermones, præsertim vani non adhibeantur; vel modo hoc non fiat causa aliquid addiscendi à dæmone; vel modo non sit periculum detegendi alicujus occultum peccatum; vel modo certa fides illi non præstetur. Sacerdos non potest dæmoni præcipere sub pœna excommunicationis ut exeat, neque terminos judicarios præscribere ad exeundum, quia dæmon non est capax excommunicationis *ibid. num. 9. & seq.*

4. Adiuratio differt à juramento, quòd in juramento adducitur Deus in testem; in adiuratione verò adducitur Deus seu res sacra, ut ejus amore vel timore res petita obtineatur. *ibid. num. 11.*

5. In adiuratione peccatum committitur, quoties sine debita reverentia & necessitate adiuratur Deus aut sancti, aut adiuratur ad rem aliquam illicitam; aut quando falsus Deus adiuratur, ut Jupiter, Bacchus, &c. aut quando adiuratio fit sine voluntate obtinendi quod petitur per Dei nomen. *ibid. n. 12.*

6. Adjurans dæmonem non peccat adhibendo rutam, flagella, &c. in contemptum dæmonis; secus si adhibeat quasi vim naturalem habeant ad fugandos dæmones. Item adjurans connivendo pactioni dæmonis, seu ei aliquid permittendo è corpore egressuro, peccat, si dæmoni rem malam concedat. Potest tamen à dæmone egressuro è corpore petere aliquod signum, quò indicet se è corpore egredi, & non rediturum; quia licitè petuntur ea quæ conducunt ad fugandum dæmonem. *ibid. n. 13. & seq.*

7. Uno

7. Uno dæmone (saltem superiore) expulso, ut plurimum omnes exeunt: & sicut per quamlibet corporis partem potest dæmon ingredi, ita & egredi; cum sit spiritus & quantitate careat. *ibid. n. 16.*

8. Dæmon non ita corpus obsidet ut semper vexet, vel semper in corpore resideat: sed dicitur obsidere, quia tempore ferè imperceptibili adest ad illud vexandum, & suam potestatem exercendum cruciando & affligendo. *ib. n. 8. & seq.*

Adorare, Adoratio.

Vide v. *Decalogus.*

Adulterium.

Vide v. *Decalogus.*

1. Adulterium est accessus ad alienum thorum, seu illius violatio. Ad adulterium requiritur, ut saltem unus eorum qui adulterium committit, sit conjugatus: erit autem adulterium multò gravius peccatum, si uterque sit conjugatus; duobus enim fit injuria, & duplex thorus violatur: vel quando femina conjugata congregitur cum duobus viris solutis, quàm si vir conjugatus copulam habeat cum duabus feminis solutis. *tom. 1. de iis; qua pertinent ad usum matrim. q. 4. punct. 15. n. 1. & seq.*

2. Pœnæ adulterii sunt, ut uxor adultera amittat dotem, arrhas, & munera propter nuptias: deinde ut possit fieri divortium ab adultero. *ibid. num. 6.*

3. Adulter, qui filium ex adulterio susceptum indubitanter credit esse suum, tenetur in solidum cum matre ad restitutionem damnorum, quæ patitur verus maritus & filii legitimi, vel hæredes; propterea adulter tenetur ad restitutionem alimentorum proles spurix, saltem post tertium natiuitatis annum: si tamen probabiliter credat prolem non esse suam, non tenetur ad restitutionem. *ibid. n. 8. & 9.*

4. Quando duo carnaliter cognoverunt aliquam solutam ex qua suscepta est proles, sed dubitatur cujusnam sit proles suscepta, uterque tenetur alere pro sua parte, & altero nolente, tenetur alter in integrum. Præterea adulter tenetur ad restitutionem alimentorum, quæ facta fuerunt ab hospitali

B

do-

domo in alenda prole spuria, modò adulter non laboretege-
 stare. Adde debere adhuc adulterum refarcire damnum do-
 tis & hereditatis, quod legitimis heredibus infertur. Militat
 eadem ratio in casu quo unus aut una supposuit partum
 cum præjudicio veri mariti, aut legitimorum heredum. *ib.*
nu. 10. & seq.

5. An verò adulter teneatur ad aliquam restitutionem
 præcisè ratione adulterii, quamvis non susceperit filium ex
 adulterio, sunt qui affirmant, sunt qui negent. *ibid. n. 15.*

6. Adultera honestæ conditionis, aut quæ passim pro tali
 habetur, non tenetur manifestare adulterium cum periculo
 vitæ suæ vel famæ, ad impediendum ne filii legitimi dam-
 num in hereditate licet ampla patiantur; debet tamen si po-
 test damnum aliunde compensare, aut spurium ad religio-
 nem inducendo, aut tradendo aliis filiis bona parapherna-
 lia. *ibid. n. 17. & seq.*

7. Filius non tenetur credere matri afferenti etiam cū ju-
 ramento, aut in articulo mortis ipsum esse spurium, si mater
 tempore conceptionis habitabat cum viro, consequenter fi-
 lius non tenetur abdicare à se hereditatem. *Ibid. n. 22.*

8. Quare caveat Confessarius, ne ultra modum compellat
 adulteram in articulo mortis detegere suum adulterium, ra-
 rò enim prodest detectio adulterii. Nec est consulendum, ut
 adultera detegatur post mortem per Confessarium, quia pe-
 riculum est ne proles adulterina, vel Confessarius ipse occi-
 datur. *Ib. n. 23. & seq.*

A D D I T I O.

Cum sponsa de futuro non est adulterium, Covarr. *epit. p.*
1 c. n. 8 contra quosdam & Sanch. *l. 1. d. 2. n. 2.* sed hic ait, esse
 circumstantiam necessariò confitendam, ille negat.

Adulter ad nullam restitutionem tenetur, si probabiliter
 dubitat filium esse suum, secus si credat. Quidam tamen pu-
 tant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æqui-
 tate, quia damnum non dat, quod vulgo non receptum, qua-
 re tenenda communis opinio, quam primò posui.

Vide Nav. *c. 16. n. 49.* Non solum expensas educationis, sed
 si filia fuit, dotem datam à putativo patre tenetur restituere,
 si credat, Navar. *l. c.* vide Aragon. *q. 62. art. 6. de just.*

Quidam,) Sot. *lib. 4. q. 7. art. 2. in fin.*

Adulter uxori occultus potest debitum exigere: jus enim
 non amisit in foro conscientie, Sanch. *de matr. l. 1. d. 68. n. 4. &*
 3. v

3. vide tamen eundem, *l. c. d. 10. n. 8. Sot. l. 16. de matrim.* Lop. *p. 1. cap. 83.* contraria tamen sententia multis probatur. Uxori publicæ adulteræ debitum reddere cum scandalo p. m. est. vide Covar. *l. 7. ex Cajet. vide Lop. l. c. Navar. c. 16. n. 28. & Sanch. l. 10. d. 13. de divort.*

Adulter ab altera habens legitimos filios, & filium ex adulterio, si habeat alia bona, quibus legitimorum filiorum detrimentum sublevare possit, & si bona non habeat, & non speret revelationem suam profuturam, non tenetur suum crimen prodere, si profuturam speret, & nullum subeat vitæ, vel publicæ famæ periculum, tenetur prodere. In his idem omnes sentiunt. De hac re Rodriquez *part. 1. cap. 205. Clavis Regia copiosè l. 8. c. 3.*

Ad vitandam infamiam, aut vitæ periculum, licet illegitimos filios hospitali exhibere: parentes tamen hospitali damnum reficere tenentur, si queant. Abortum procreare, aut filium occidere nunquam licet. Adulterium patrans a7 mittit jus petendi debitum.

Adulter occultus in foro conscientie non amittit jus exigendi, ex Covar. *in quart. Decret. p. 2. c. 7. §. nu. 4.* alter conjux innocens, si certò sciat ab altero adulterium fuisse commissum, potest debitum negare.

Si ambo adulterio polluti sint, vir & uxor, neuter potest debitum negare, Leg Rodriq. *p. 1. c. 242. n. 16.* Injurie enim mutua compensatione tolluntur.

Uxor adultera interrogata à viro, an fidem fregerit, si dubitet, se à viro cædendam, potest dicere: Non fregi, intelligens animo, se non fregisse eo die, quo verè non fregit, Rodriq. *p. 1. c. 205. n. 12.*

Conjugatus, qui cum conjugata peccavit, si à Confessario non cognoscatur, debet dicere, se esse matrimonii nodo devinctum; uxori enim fidem fregit, & injuria affecit adulteræ conjugem, ex Rodriq. *p. 1. c. 212. n. 4. Sot. 4. dist. 10. q. 2. art. 4.*

Quæres: Quomodo peccent conjuges in petendo & exigendo debitum conjugale. Resp. 1 Ab iis posse peccari, 1. Ratione temporis, vel mortaliter, ut si vir peteret tempore menstrui; vel venialiter, si quis petat debitum tempore, quo communicandum est, licet uxor possit reddere petenti, etiam si communicare velit. 2 Ratione loci, nam si sacer sit locus, tam petere, quàm reddere est peccatum mortale, nisi fuerit tempore belli, & actus esset necessarius, & occultus.

3. Ratione periculi, vel mortis, vel abortus, vel maximi morbi, ut lepræ. 4. Ratione finis, peccat enim venialiter saltem qui peteret, vel redderet debitum, gratia solius voluptatis. Nam si quis vel ratione generationis prolis, vel vitandæ fornicationis suæ, vel consortis, vel causa reddendi debitum, voluptatem caperet, non peccaret. Resp. est Soto, quia delectatio semper est bona, quæ sequitur operationem bonam. 5. Nomine induciarum, post ratum matrimonium, quæ solent esse duorum mensium.

Quæres: An sit peccatum mortale negare debitum petenti, maximè si steriles sint conjuges, vel pauperes, & non possint alere numerosam prolem. Resp. 1. Non esse peccatum, si petatur tantum debitum rogando, alliciendo, vel insinuando vel si petitur nimis crebrò, ac nimis importunè. Resp. 2. Fore peccatum mortale, quando negando conjiceret petentem in periculum fornicationis, vel pollutionis. Deinde, quando petit seriò, & instanter. 3. Ob sterilitatem, vel numerosam prolem secuturam non posse negari debitum; si tamen negaretur, peccatum veniale futurum.

Quæres: An inchoato coitu liceat se conjugi subtrahere, ne gignatur proles. Palud. putat, non fore mortale, si non possint ali tot proles. sed rectius Sylv. & Aug. dicunt, esse mortale, quia non licet semen effundere extra vas naturale, & generationem prolis impedire.

Quæres: Liceatne viro occidere uxorem adulteram cum adultero. Resp. 1. Si occidat sine auctoritate judicis, deprehensos in flagranti delicto, peccare quidem mortaliter, sed impunè, quoad leges civiles; si verò cum auctoritate judicis occidat, ne quidem peccare. Et ratio est, quia adulterium est crimen, quod justè morte puniri potest. Et *Deut. 22.* jubetur puniri; ergo etiam judex potest adulteros morti adjudicare. At quis potest exequi justam sententiam judicis? Resp. 2. Illam occisionem posse per accidens fieri sine peccato, quia rarò fit sine odio,

Advocatus.

Vide v. *Accusator.*

Affinitas.

Vide v. *Matrimonium.*

Alie-

Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.

Vide v. *Feudum.*

1. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum vetita est primò jure naturali divino, annexo juramento, si loquamur de Summo Pontifice, & de Cardinalibus respectu bonorum Sedis Apostolicæ, aut de Episcopis & Prælatibus respectu bonorum suæ Ecclesiæ *tom. 1. de alienatione bonorum Ecclesiasticorum, disp. 2. q. unic. punct. 1. n. 1.*

2. Secundò vetita est jure Casareo *in l. inbemus, &c.* Tertiò jure Canonico pluribus in locis, præsertim in Concil. Trident. *sess. 25. c. 11. & in extravag. Ambitiosa, de rebus Ecclesiæ non alienandis.* Hoc tamen intelligitur & limitatur primò, nisi alienatio fiat ex justa causa, & cum debita solemnitate, vel ad breve tempus locationis, aut in causa emphyteusis in casibus à jure permissis; vel nisi alienatio fiat de re levis momenti, aut rerum quæ servando servari non possunt; aut nisi fiat bona fide; aut nondum perfecta sit alienatio, & ab eo qui bonorum administrationem habet. *ibid. n. 1. & seq.*

3. Nomine autem *alienationis* hoc in loco intelligitur actus, quo dominium rei directum vel utile, aut usufructus, aut jus in alterum transfertur, vel abdicatur. Bona immobilia Ecclesiastica, & mobilia pretiosa quæ servando servari possunt, hac extravaganti alienari prohibentur: bona vero mobilia & pretiosa quæ servando servari non possunt, ab Episcopo aut administratore possunt vendi sine alia solemnitate: unde valida est alienatio vini, frumenti, olei, ovium, caprarum, &c. facta sine solemnitate. Oblationes quoque factæ sacræ imagini possunt de licentia solius Episcopi alienari. *ibid. punct. 2. n. 1. 2. 3. 4. & 6.*

4. Pecunia Ecclesiæ mutuo dari, aut in alios usus alienari prohibetur, quàm in eos, ad quos destinata est. Item arbores solo adhærentes, seu quæ radices solo egerunt & durioris ligni sunt, non possunt incidi sine debita solemnitate. Invalidus est similiter contractus, quo quævis bona Ecclesiastica (etiam bona Confraternitatis, Collegii, Hospitalis auctoritate Episcopi fundati) alienantur sine debitis solemnitatibus. *ibid. n. 5. 7. & seq.*

5. Usus Capellæ cum sepultura alicui concedi potest ad usum sine debita solemnitate, cum hoc non sit alienare. *ibid.*

22 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.*

6. *Commenda* S. Joannis Hierosolymitani, aut alia; item bona monasterii non possunt alienari sine assensu Apostolico; sicut neque jus patronatus Ecclesiasticum transferri in laicum absque debita solemnitate. Similiter in retrovenditione rei ab Ecclesia emptæ requiritur dicta solemnitas. *Ibid. n. 13. & seq.*

7. Denique ut bona incorporalia, jura & actiones & servitutes Ecclesiæ alienentur; aut ut res non solitæ tradi in emphyteusim, aut feudum licitè infeudentur, aut emphyteuticentur, aut ut bona immobilia, vel mobilia pretiosa oppignorentur, vel hypothecentur, requiritur dicta solemnitas. *Ibid. n. 19. & seq.*

8. Bona patrimonii, ad quorum titulum quis ordinatus fuit, non possunt alienari absque Episcopi licentia, donec Clericus, qui ad titulum illorum fuit promotus, adeptus fuerit beneficium Ecclesiasticum; vel aliunde habeat, ex quo vivere possit; quamvis hujusmodi bona ipso mortuo pristinam retineant libertatem. *Ib. n. 28.*

9. Res Ecclesiæ pretiosæ, quæ servando servari possunt, non possunt locari ad longum tempus, videlicet ultra triennium; & locatio beneficii ultra triennium, invalida est, etiamsi firmetur juramento. *Ib. n. 24. & seq.*

10. Lampades argenteæ, & his similia, non possunt alienari (seclusa in contrarium consuetudine) ut earum pretium convertatur in fabricam necessariam Ecclesiæ, aut in alium usum. *Ib. n. 30.*

11. Prælati potest validè repudiare legatum relictum Ecclesiæ non servata solemnitate requisita ad alienationem; nam Prælati repudiando legatum nondum acceptatum, non dicitur alienare bona Ecclesiæ. *Ib. n. 33.*

12. Quæres utrum valida sit cessio hereditatis nondum aditæ facta à Prælato sine debita solemnitate in favorem alterius? Respondetur negativè, si fiat in favorem extranei, ad quem hereditas non perveniret, sed solùm pervenit eò quòd Ecclesia sua jura illi cedat. *Ib. n. 34.*

13. Quatuor causæ assignantur à Doctoribus, propter quas alienatio bonorum Ecclesiasticorum licitè & validè fieri potest; videlicet necessitasurgens, pietas, utilitas evidens Ecclesiæ, & quando Prælati credit subesse legitimam causam, licet postea comperiat non fuisse legitimam causam. *Ib. punct. 3. n. 1.*

14. Solemnitates requisitæ ad alienationem bonorum mensæ Episcopalis, aut Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, præter justam causam, sunt hæc: unus saltem tractatus, id est, discussio quæ fit allatis rationibus pro & contra, utrum expediat hujusmodi bona alienare: post tractatum requiritur consensus expressus majoris partis capituli, eorum scilicet qui sunt præsentibus: non est necesse ut hic consensus præstetur à Canonicis in communi, sed sufficit si præstetur singulariter: præterea ad dictam alienationem requiritur consensus Superioris: & alienantes ante consensum Superioris, dicendo, *salvo superioris assensu*, non excusantur, cum hæc protestatio sit contraria facto. Potest tamen Prælati res modicas & parvæ utilitatis alienare absque consensu, & tractatu particulari *Ibid punct. 4. n. 1. & seq.*

15. In alienatione bonorum Ecclesiæ Cathedralis, jure antiquo requiritur facultas Sedis Apostolicæ, ut sit licita, etiam si Episcopus in consecratione juret se id non facturum inconsulto Pontifice. *Ibid. n. 6.*

16. Consensus Summi Pontificis licet suppleat solemnitates jure antiquo requisitas, non tamen supplet causam, nisi exprimatur. *Ibid. n. 7.*

17. Ad validam alienationem bonorum Ecclesiæ carentis Collegio requiritur consensus rectoris Ecclesiæ cum consensu Episcopi; imò etiam cum assensu Summi Pontificis post extravagantem *Ambitiosa*. Per *Collegium* autem intellige non solum communitatem Canonicorum, sed etiam beneficiariorum illius Ecclesiæ. *Ibid. n. 9. & 10.*

18. Res legata alicui Ecclesiæ cum conditione ut alienari possit, non potest reverà alienari sine prædicta solemnitate; quia hæc conditio habetur pro non apposita: & è contra, res legata cum conditione ut nullo in casu alienari possit, quit nihilominus alienari ex justa causa cum solemnitate *Ibid. n. 11. & 12.*

19. Petes utrum incurratur pœna caducitatis adjecta rei, quæ donata fuit Ecclesiæ cum hac conditione, *ut non alienetur*, alioquin ad donatoris heredes devolvatur. Resp. pœnam caducitatis incurri, quoties alienatur absque justa causa, & sine debita solemnitate, ac consensu Sedis Apostolicæ; quia quilibet est rei suæ moderator & arbiter. *Ibid. n. 13.*

20. Contractus alienationis bonorum Ecclesiæ sine debita solemnitate invalidus est in foro externo & interno, etiam

24 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.*

iam si celebratus sit in favorem Ecclesiæ, resque accepta sine prædicta solemnitate, restituenda est loco pio, ad quem ante alienationem pertinebat. *ibid. n. 14. & 15.*

Quæ personæ pœnam incurrant ratione alienationis bonorum Ecclesiasticorum.

21. Omnes & singuli Ecclesiastici sæculares & regulares, res Ecclesiæ malè, & scienter alienantes, excommunicationem incurrunt: Episcopi verò & Abbates interdicto vel suspensione puniuntur. Neque excusatur ab hac censura qui alienavit bona Ecclesiastica, sed pœnitentia aut alio titulo ductus, alienationem revocavit ante realem & pacificatam traditionem; quamquam multi Doctores contrariam opinionem non improbabiliter defendant. *ib. punct. 5. n. 1. & 2.*

22. Etiam Cardinales subjiuntur legibus & pœnis contra alienantes bona Ecclesiastica impositis, quia cum subjiuntur legibus favorabilibus, æquum est eos etiam subjiungi odiosis. Addo eos teneri vinculo juramenti de non consentiendo alienationi bonorum Sedis Apostolicæ. *ib. n. 5. & 6.*

23. Quæres an Summus Pontifex alienans bona Ecclesiastica, ligetur his pœnis & censuris? Respondetur quòd non; tum quia par in parem non habet imperium, tum quia legislator non tenetur suis legibus quoad vim coactivam. *ib. n. 8.*

24. Peccatne saltem contra juramentum alienando bona Ecclesiastica? Resp. peccare contra juramentum alienando, seu infeudando castra, civitates, dominia Sedis Apostolicæ, nisi juramenti vinculum sibi priùs relaxet, secumque dispense in juramenti vinculo; intellige si habeat justam causam dispensandi, alioqui dispensatio irrita est. *ib. § 1. n. 1. & seq.*

25. Summus Pontifex alienans bona Ecclesiastica cum damno Ecclesiarum, peccat contra justitiam, nisi alienet ex justa causa (qualis est communis necessitas, vel publica utilitas) quæ in alienatione facta à Summo Pontifice semper est præsumenda in foro conscientiæ, nisi oppositum constet. *ibid. §. 2. num. 1.*

26. Probabile est alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Summo Pontifice etiam sine causa validam esse; at tenetur ad restitutionem damni illati per dictam alienationem, *ibid. n. 4 & 5.*

27. Donatio seu alienatio gratuita facta à Papa in laicos de bonis Ecclesiæ sine justa causa valida est, sed injusta; & accipiens hæc bona, potest excusari à restitutione propter bonam fidem. *ibid. n. 10. & 11.*

28. Papa spolians innocentem beneficio, illud alteri conferendo, etiam si spoliatum alia ratione compenset, peccat contra justitiam. *ibid. n. 12.*

Idem sentiendum si alienet bona unius Ecclesiæ in aliam sine causa; secus si alienet alienatione compensativa; nam tunc non peccat regulariter contra justitiam. *ibid. n. 7. & 9.*

29. Validæ sunt revocationes bonorum jam alienatorum factæ à Pontifice alienante, vel ab ejus successore. Imò tenetur eas irritare, si advertat factas fuisse in detrimentum Ecclesiæ, cui alia ratione satisfieri nequeat, quàm alienationes irritando. *ibid. n. 15.*

30. Qui aliquid à Summo Pontifice accepit in damnum Ecclesiarum, tenetur restituere rem acceptam, vel saltem id in quo factus est locupletior, si à Pontifice interpelletur, vel alienatio revocetur, & irritetur. *ibid. n. 16.*

31. Commissarii vel delegati à Sede Apostolica facultatem alienandi bona Ecclesiastica in detrimentum Ecclesiæ concedentes, subiiciuntur excommunicationi, modò sint inferiores Episcopis: Episcopi verò, aut superiores Episcopis incurrunt suspensionem per annum ab executione officii; quamquam ista excommunicatio & suspensio non est reservata Summo Pontifici Contra verò procurantes dolose vel scienter hujusmodi alienationem aut decretum alienationis, lata est excommunicatio Summo Pontifici reservata; incurriturque præfata excommunicatio etiam nondum secuta alienatione. *ibid. punct. 6. n. 1. & seq.*

32. Petes, an Commissarii, vel delegati excommunicationem contrahant statim post decretum, etiam si alienatio nondum secuta sit? Resp. affirmativè, cum ipsi ex sua parte fecerint actionem ex sua natura damnificativam. *ibid. n. 5.*

A D D I T I O.

Arbores Ecclesiæ, nisi sint pretiosæ, cædi, & vendi possunt: Navarr. *conf. 6. & 7. de reb. Eccl. non alien.*

Jurans non alienare rem Ecclesiæ, juramento non ligatur, quò minus servatis alioqui servandis, possit in ejus utilitatem

litem alienare, itemque rem modicam, intelligitur enim juramentum secundum juris dispositionem.

Solemnitas juris non requiritur in rebus modicis, nec in iis, quæ Religiosi retinere non possunt: itaque Mendicantes, quibus non licet bona immobilia etiam in communi possidere, possunt vendere immobilia, sibi aliquo testamento relicta, vel aliàs donata: nec (secundum quosdam) in rebus mobilibus, etiam si possint servari, ut ovibus, modo non sint mobilia pretiosa.

Ecclesiæ rem posse Rectorem obligare pro illius, vel sua necessitate, tenerique successorem, probabiliter quidam dicunt: itemque posse vendere rem Ecclesiæ hujus debitis solvendis. Nec hæc putanda prohibita alienatio, cum sit in evidentem ejus utilitatem, dummodo fiat cum debita solemnitate. Conc. Trid. sess. 25 c. 11. Nav. c. 27. n. 149. Et cons. 4. de reb. Eccl. non alien. Sylv. verb. alien. qu. 6.

Res Ecclesiæ malè alienatæ recuperandæ sunt, Guil. Redoan. de rer. Eccl. alien. q. 77. n. 3. ex c. August. 12. q. 2.

Ordinarius, secundum Archidiac non potest concedere, ut partes altaris, vel Ecclesiæ collapsæ ad usus profanos vendantur, Nav. de spol. Cler. §. 18. n. 11.

Quæres: Quot sint genera bonorum Ecclesiasticorum? Resp. esse quatuor. In primo genere sunt bona patrimonialia, quæ possident Clerici non ratione beneficii, & Ecclesiæ, sed jure hereditario, donatione, vel proprio labore. In secundo quæ possidet, quasi ratione ministerii Ecclesiastici; non tamen ratione beneficii Ecclesiastici, ut sunt, quæ Clerici acquirunt concionando, Missas celebrando, confessiones audiendo: quæ Navar in Apologia de rebus q. 1. monitione 210. vocat quasi patrimonialia. In 3. genere sunt, quæ pertinent ad Ecclesias, hospitalia, vel alia pia loca: ut vasa sacra, vestes sacræ, prædia, vineæ, & in 4. quæ Clerici possident ratione Ecclesiastici beneficii.

Quæres: An Clericus possit abalienare bona Ecclesiastica Resp. cum Covarr. lib. 3. var. resol. cap. 16. §. 8. illa bona esse duplicis generis, quædam enim deputantur ad ministerium altaris, ut sunt vasa, calices, & vestes sacræ; quædam non deputantur, ut sunt domus, pascua & vineæ. Resp. 1. generis bona posse abalienari in duobus casibus; primò quidem, in redemptione captivorum, 2. ad subventionem pauperum, ne frigore, vel fame pereant, 3. ut habetur l. sancimus, l. 1. t. 2. C. de

de SS. Eccles. & can. aurum, & can. sicut omnino, l. 2. q. 2. Resp.
 2. secundi generis bona, tantum quatuor de causis posse ab-
 alienari, ut habet Sylvest. in v. abalienatio. 1. est necessitas,
 ut cum Ecclesia est gravata debitis. 2. est utilitas, ut vid. ali-
 quid melius comparetur, ut habetur can. sine except. 12. q. 2.
 huc pertinet ædificatio templi, vel augmentum cœmeterii,
 3. est pietas pro redemptione captivorum, ut habetur. 12.
 quest. 2. can. aurum. 4. causa est incommoditas, ut si bona ali-
 qua magis sint damnosa Ecclesiæ, quàm utilia, ut habetur o.
 terulus. 12. q. 2. Ad hos autem quatuor aliæ reducuntur.

Apostata.

Vide v. Religiosus, Monialis.

1. Apostata dicitur qui à vera religione discedit, animo
 deserendi statum religiosum, seu intentione non redeundi
 ad religionem. Et hoc verum est si secesserit cum habitu,
 siue non. tom. 1. de Clausura, & pœnis violatoribus ipsius im-
 positis, quest. 2. punc. 11. §. 1. n. 1

2. Novitius non est Apostata deserendo religionem, quia
 non discedit à statu verè religioso, cum nondum professio-
 nem in religione emisit. Idem sentiendum est de nonnul-
 lis mulieribus, quas alicubi *Beatas*, alibi *Tertianas*, alibi
Ursulinas vocant; & de Monialibus Turris Speculorum in
 Urbe, quæ non sunt propriè religiosæ. *ibidem num. 2.*
 & 3.

3. Transiens ad aliam religionem, non est propriè apostata,
 etiam si fortè transeat ad laxiorem; cum hic non habeat
 simpliciter animum recedendi à statu religioso. *ibid. n. 4.*

4. Fugitivus non est idem cum apostata: fugitivus enim à
 religione dicitur, qui à monasterio ad tempus discedit,
 non animo recedendi à religione, sed intentione postea
 redeundi, ut si fugiat ob Prælati metum & rigorem, vel
 ob yagandi voluntatem, aut alia simili de causa. Et hoc ve-
 rum est siue fugiat cum habitu, siue illo dimisso, siue etiam
 in carcere inclusus sit, aut perpetuo carcere damnatus, cum
 recedat à monasterio absque debita licentia: secus dicen-
 dum de eo qui è triremibus fugit ut pœnas triremium eva-
 dat, aut de eo qui confugit ad Superiorem absque licentia
 immediati Prælati, ut ab iniqua ejus vexatione liberetur.
ibid. num. 5. & seq.

5. Præ-

5. Prælati religionum tenentur per se loquendo fugitivos & apostatas, aut etiam ejectos data opportunitate revocare, si spes sublit emendationis; tenentur enim ex officio saluti subditorum consulere; & si non revocent annuatim fugitivos vel ejectos, si spes sublit emendationis, privationem officiorum, & alias pœnas in decreto sacrae Congregationis expressas incurrunt. *ibid.* §. 2. n. 1. & 2.

6. Apostata & fugitivus à religione ubique capi potest à suo Superiore, etiam extra suum monasterium & territorium: & si habitu dimisso apostata prætendat irritam fuisse professionem suam, non gaudet privilegiis religionis; secus si cum habitu recessit sive licitè sive illicitè, tunc enim adhuc gaudet privilegiis toti religioni concessis, quia non extat jus in contrarium. *ibid.* §. 3. n. 1. 2. & 3.

7. Apostata vel fugitivus privatur alimentis seu jure alimentorum quæ religio ei exhibuisset; quia pater non tenetur alere filium sua culpa discedentem: ergo neque religio tenetur religiosum à religione fugientem alere. *ibidem* num. 4.

8. Apostata eligi potest in Abbatem vel Superiorem perfecta pœnitentia: nisi obstet alia circumstantia aut aliud impedimentum; aut nisi aliud ferant constitutiones ac privilegia religionis. *ibid.* num. 6.

9. Apostata jure communi excommunicationem non incurrit propter apostasiam præcisè, cum ista excommunicatione in jure non reperitur. Dicitur *jure communi*, quia apostata in nonnullis religionibus ex peculiari privilegio ipsarum religionum sunt excommunicati, ut patet ex privilegiis Societatis Jesu concessis à Gregorio XIII. anno 1584. in Bulla *Ascendente Domino*. *ibid.* §. 4. n. 1 & 2.

10. Apostata à religione, repellitur ab ordinum susceptione, & ab exercitio illorum quos apostasie tempore suscepit, consequenter suspensus est, vel potius irregularis: neque potest dimissa apostasia ad superiorem promoveri ante dispensationem Summi Pontificis, ad quem pertinet absolutio suspensionis latae contra apostatas. *ibidem*. num. 4. & 10.

11. Apostatae religionum participantium privilegia Societatis Jesu non sunt excommunicati, præcisè suæ religionis privilegiis. *ibid.* n. 3.

12. Transiens seu advolans ad aliam religionem, ibique

sacrum

Sacrum ordinem suscipiens, non est suspensus ab exercitio illius ordinis, sive illa religio sit arctior, sive laxior. *ibidem num. 6.*

13. Detinens apostatas, non videtur reus excommunicationis in genere loquendo, nisi admonitus ab ordinario loci eum dimittere nolit, juxta Pauli IV. constitutionem. *ibid. §. 5. num. 1.*

14. Religiosus potest justa concurrente causa ob religionis utilitatem à monasterio expelli, ita *cap. quia 81. distinct.* non potest autem expelli absque justa causa seu incorrigibilitate: & religiosus injustè expulsus à religione petere potest alimenta futura, non verò præterita, nisi fortè debitum contraxerit ad se alendum. *ibid. punct. 12. §. 1. num. 1. 2. & 4.*

15. Expelli non potest religiosus, qui celat aliquo vitio professionem validam emisit, cum deceptio non sit circa substantialia religionis, ut suppono, Item neque expelli potest virtute privilegiorum religioni concessorum, nisi privilegia post decretum congregationis iterum confirmata vel concessa fuerint. *ibid. n. 7. & 8.*

16. Monialis non potest à monasterio ob incorrigibilitatem eiici, sicut vir religiosus; quia publico religionis bono expedit ut monialis à monasterio non excludatur. *ibidem num. 9.*

17. Religio præclarissimæ Societatis Jesu laudabiliter & sine ullius injuria institui potuit, ut hac conditione Reverendissimo P. Generali libera facultas competat expellendi religiosos post biennii vota. Ratio est, quia volenti & scienti nulla fit injuria. Patres autem Societatis scientes & volentes hoc gravamen, admittuntur ad professionem, ergo, &c. *ibid. num. 11.*

18. Religiosus Societatis Jesu liber remanet ab obligatione votorum, postquam à religione dimissus fuit: modo dimissus non fuerit ob fraudem, vel ob peccata hac intentione commissa ut expelleretur: nam si hoc pacto dimissus fuit, non videtur liber remanere ab obligatione votorum, quia illa dimissio seu licentia irrita est & invalida, utpote per dolum dantem ipsi causam obtenta. *ibid. n. 13.*

19. Religiosus qui ejectus est à religione tenetur suos depravatos mores corrigere & emendare, ut iterum admittatur, alioqui per ipsum stat, ne votum perseverantiæ in religione

ligione adimpleat. Quòd si in religionem iterum recipiatur, admittendus non est in eodem loco & gradu, què antea obtinebat, in punitionem delicti commissi. *ibid.* §. 2. n. 1. & 2.

20. Religiosus professus à religione ejectus, tenetur (excepe Religiosos Societatis Iesu) vota religionis substantialia servare; quia adhuc est religiosus professus; ita ut si à Superiore repetatur, teneatur redire, & ad id cogi possit. Ejectus expendens aliquid inutiliter, non peccat contra paupertatis votum juxta sententiam nonnullorum Doctorum: quia ejectis permittitur, dum vivunt, administratio bonorum ac si religiosi non essent. *ibid.* §. 3. n. 1. & seq.

21. Religiosus ejectus, qui jam emendatus est, sed desperet fore, ut ad primam religionem admittatur, potest propria auctoritate (sed cogi non potest) absque ulla licentia aliam ingredi æquè perfectam, vel etiam laxiorem. Quod si ejectus fuit in perpetuum, non tenetur aliam religionem ingredi, nisi forte ejectus fuerit cum hac conditione ut ad aliam transfret. *ibid.* §. 4. n. 1. & seq.

22. Religiosus ejectus non tenetur ex voto obedire Episcopo; sed tamquam subditus jurisdictioni illius in cujus diocesi habitat. *Ibid.* §. 5. n. 1.

23. Religiosus ejectus à religione, si privatus fuit habitu, non potest illum deferre, quia sententiæ justæ obedire tenetur; si verò cum habitu expulsus fuit, tenetur illum deferre, quia adhuc est religiosus. *Ibid.* n. 2.

24. Religiosus professus à religione ejectus, suspensus remanet, ita ut repellatur ab exercitio ordinum, sitq; irregularis quando delictum gravissimum & notorium commisit; nec absolvi potest nisi à Summo Pontifice. *Ib.* §. 6. n. 1. 4. & 5.

A D D I T I O.

Acquisita per apostatam extra Religionem, quidam dicunt esse Camerae Apostolicæ, alii monasterii.

Apostasia à fide, est error hominis baptizati, fidei Catholicae ex toto contrarius.

Ex toto: quia hæresis ex parte repugnat fidei. Deserentes obedientiam Ecclesiæ, vel Clericatum, vel religiosorum ordinem, non sunt apostatæ à fide.

Apostasia tribus modis, ut hæresis, committitur. Apostata interiùs & exteriùs, & excommunicatus in Bulla Cœnæ:
nam

nam nomine hæretici intelligitur etiam apostata, non autem
 è contra. Apostata interiùs non est excommunicatus, neque
 exteriùs tantùm, in foro conscientiæ. Dubium voluntarium,
 cum pertinacia contra totam Christianam fidem ad apostata-
 siam reducitur. De Apostatis Azor. *lib. 8. c. 21.* Maiol. *lib. 5.*
cap. 34. de irregul.

Quæres: Possitne religiosus ab uno ordine transire ad al-
 lium. Resp. 1. cum D. Thom. 2. 2. q. 198. a. 8. in suo genere, non
 esse laudabile, ab una religione ad aliam transire, nisi evidens
 necessitas, vel utilitas id postulet. Et ratio est, quia id num-
 quam fieri solet, sine scandalo sociorum ejusdem religionis.
 2. Quia faciliùs is proficere potest in sua religione, ad quam
 est assuefactus 3. Quia est signum inconstantia. 4. Quia ita
 docet Cassian. *coll. 14. c. 4* Respond. 2. Posse nihilominus eos
 transire ad aliam religionem, tribus ferè de causis; ut trans-
 eant ad religionem perfectiorem. Perfectio autem religio-
 nis, ut hic docet S. Thom. non tam sumitur ex securitate,
 quàm ex fine, ad quem religio ordinatur. Nam jure commu-
 ni prælatis omnis potestas data est transmittendi suos subdi-
 tos ad strictiorem, & perfectiorem religionem, *cap. licet. de*
reg. imò etiam sine licentia eorum possunt transire, licet hu-
 militas religiosa requirat, ut licentiam petant; licet ea non
 obtenta, si transeant, non peccent. 2. causa est, si religio à ve-
 teri sua perfectione degenerarit. Unde Joann. Abb apud
 Cassian. *coll. 19. cap. 3. 5. 6.* ab eremitica vita ad communem
 transit, quòd illa à sua perfectione degenerasset; hoc tamen
 non potest fieri, ut inquit D. Thom. sine licentia superioris. 3.
 Causa est, ratione infirmitatis, ut si is non possit severioris
 ordinis leges amplius servare. & in hoc inquit D. Thom. ne-
 cessaria est dispensatio Pontificis.

Quæres: Possitne aliquis cum licentia Summi Pontificis
 transire ad æqualem ordinem, vel etiam leviozem. Ant. pag.
 3 tit. 18. cap. 4. putat, eos non posse etiam cum licentia supe-
 rioris. Sed probabilior est sententia Sylvest. *in v. religio. 4.*
quest. 2. & Navarr. *in cap. statuimus. 19. qu. 3. nu 10.* posse eum
 transire ad æqualem, cum sola licentia superioris, ita enim
 Gloss. *in gl. cum singula. §. prohib. in 6.* Respond. 2. licentiam
 superiorum non sufficere, ut possint transire ad ordinem le-
 viorum, ut docet Navar. *ibid* quod maximè verum est, in
 ordinibus Mendicantium. Excipitur tamen religio Carthu-
 sianorum, ad hanc enim omnes possunt, cum licentia supe-
 riorum

riorum transire, ut patet ex *Extrav. Matth. 4. de regul.* quam refert Navarr. *loco cit. n. 24.* & Benedictus in *extravagant. de perpetuis*. Notandum tamen, hanc transitionem ad levio- rem religionem, debere fieri ex legitima causa, quia nec Pa- pa potest sine justa causa dare aliam potestatem, transeundi ad levio- rem, ut docet Navar. *loco cit.* & ratio est, quia licet per facultatem Pontificis ille religiosus, non totaliter absol- vatur à voto religionis, absolvitur tamen à parte voti ser- vandi perfectiorem religionem.

Quæres: An qui transit ad aliam religionem, debeat ede- re professionem illius religionis. Resp. cum Navar. *lib. 3. conf. de relig. conf. 3.* quod sic, quia alioquin ad illam novam reli- gionem non obligaretur, & esset aliis dissimilis. contra *c. re- cedentes. de statu monach. & cap. in nova. 16. quest. 71.* et si suf- ficiat professio tacita.

Quæres: An religiosi possint dimitti à religione, si se malè gerant. Respond. ex communi sententia posse dimitti. Nam *Proverb. 21.* dicitur, ejice pestilentem à consilio, & exhibit cum eo contentio, & Origen. *Homil. 7. in Ioseph.* dicit, ovem scabiosam separandam, ne gregem inficiat. Hieron. *in epist. ad Pamach.* dicit, membrum putridum refecandum. *24. q. 3.* ex ratione, quia nihil magis religionem labefactat, quàm perverſi religiosorum mores, ut ostendit Bonaventura *c. 4. in reg. Sancti Francisci.*

Quæres: An professi possint dimitti. Videtur enim, quòd non, quia professionem suam non solum Deo, sed etiam reli- gioni fecerunt, per modum contractus, qui consistit in mu- tua quadam obligatione. Respond. ex còmuni sententia DD, professos etiam posse dimitti, probatur ex jure Canonico. Nam Alexand. III. in Conc. Lateran. ut habet *c. relato. tit. in Eccl. de monachis* imperat Episcopo, ut monasterium quod- dam reformet, & fratres rebelles ejiciat, & in *c. cum ad mona- sterium. de stat. monach.* habetur de expulsione monachi pro- prietarii, & eodem tit. statuitur, ut visitatores oves morbi- das ejiciant. 2. probatur, ex regulis præcipuarum religionù.

Nam regula Sancti Basilii, quam sequuntur Orientales, ita habet, ut patet ex reg. fusius *disp. quest. 28.* ubi citat illud *Matthai 5.* Si oculus scandalizat te, erue illum. 2. Ex regula S. Augustini, qui idem docet, teste Navar. *cap. ne dicatis 12. quest. 1. num. 65.* Unde Dominicani, qui regulam S. Augusti- ni sequuntur, professos possunt dimittere, teste Ant. *loc. cit.*

4. §. 4. & habetur in illius ordinis constitutionibus. 3. Idem habet regula S. Benedicti c. 28. 4. Denique idem habetur in regula S. Francisci: nam jubet fornicarios penitus expelli, & in speculo Minorum Pontif. privilegia extant. Probatum etiam exemplis Sanctorum Nam S. Benedictus ejecit e monasterio monachum inquietum teste Greg. li. 2. Dial. ca. 25. & S. Pachomius quemdam viginti annorum monachum, inquietum, teste Metaphraste apud Surium. & S. Bernardus epist. 12. monet Abbatem quemdam, si se emendare nolit, ejiciat, juxta illud Apostoli: *Auferite malum ex vobis metipsis.* 1. Corin. 5. & epistolam concludit, *melius est, ut pereat unus, quam unitas.* Idem docet S. Thomas in quodl. ultim. & Bonaventura quest. 14. in regul. sancti Francisci.

Quæres: Quibus de causis possint professi dimitti à religione. Resp. Secundum jus commune una tantum de causa posse dimitti, nempe ob incorrigibilitatem, vel contumaciam, ut patet ex c. final. de statu monach. Ratio est, quia ut sese habet excommunicatio in tota Ecclesia, ita se habet expulsio à religione; sed excommunicatio fertur nisi in contumaciam, ergo. 2. Quia expulsio à religione est pœna gravissima, quæ non videtur imponenda se corrigere volenti, ut docet Syl. v. relig. 6. quest. 7. Resp. 2. Secundum specialia instituta religionum posse plures esse causas. Nam Minoritæ ex concessione Leonis X. duabus aliis de causis possunt dimitti. 1. quidem, si post professionem detegeretur aliquod impedimentum substantiale. 2. Si ob crimen commissum infamia aliqua redundaret in totum ordinem.

Quæres: Ad quid teneantur professi, postquam suum ordinem dimiserunt Nota, duo esse genera hujusmodi professorum, unum eorum, qui sua culpa sunt ejecti; alterum verò eorum qui ex ordine ad Episcopatum sunt assumpti, de quibus resp. 1. Eos, etiam si maneant exempti ab obedientia Superiorum suorum, non esse tamen omnino à voto obedientiæ liberos, ut docet S. Tho. 2. 2. q. 186. ac reliqui Theologi, & Canonistæ, cum gloss. 16. qu. 5. cap. de monachis. prima pars patet ex c. statutum 18. q. 1. Ratio est, quia Episcopus est in altiori statu, quam omnes superiores suæ religionis. 2. Pars probatur, quia est per accidens, inquit S. Thom. quòd in illo statu nullum inveniat superiorem suæ religionis, sicut, nec invenit Generalis ordinis. Unde tenetur obedire ratione voti, saltè Papæ, & cuivis personæ, quam illi Pontifex Superior

periore[m] assignarit. Respond. 2. Secundum omnes teneri ad castitatem; ad paupertatem verò, quatenus non potest suscipere ullum dominium rerum temporalium Resp. 3. cum Cajet. 2. 2. qu. 185. a. 8. non teneri ad regulas sui ordinis, saltem quoad pœnas & censuras. Et ratio est, quia Episcopi sunt magistri perfectionis, non autem discipuli, quales sunt religiosi, quare nec debent discipulorum instar constringi pœnis

Quæres: An teneantur ad observantiam rituum sui ordinis. Resp. Certum esse, non teneri ad observantias illas, quæ non conveniunt Episcopali dignitati, ut est illa, inquit Cajet de populo obediendo utraque manu.

Dubium autem est, an teneantur ad observantias, quæ juvant ad perfectionem, & Episcopalem dignitatem decent, ut est gestatio monastici habitus. Cajetan. hic putat. omnino teneri. Sot. verò lib. 10. de just. q. ult. putat eos non teneri ad ullas observantias, sub aliquo præcepto, præterquam ad votum, & ratio ejus est, quia ut observantia aliquem obliget ad peccata, necesse est, ut illi sit subjectus. Sed Episcopi sunt liberi à regulis, ut habetur 18. quæst. 5.

Assicuratio.

Vide v. Fidejussio.

1. Assicuratio est contractus quo quis ob pretium, vel aliud interesse, vel gratis suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad illius compensationem si perierit; ita ut teneatur ad compensationem totius si tota res perierit; vel ad restitutionem partis, si pars tantummodò perierit. Et hic contractus non est usurarius; sed licitus, modo justum intercedat pretium cum ratione periculi, & servatis sequentibus conditionibus: videlicet ut absit æqualitas inter pretium datum assicuranti; & obligationem, quam assicurator in se suscipit, consideratis circumstantiis temporis, loci, & personarum; ut qui petit assicuratorem non cogat alterum ad contractum assicurationis secum ineundum; ut assicurator ab eo qui petit assicuratorem admoneatur de veris periculis quibus res assicuranda subjacet; ut res de qua contractus assicurationis initur, existat; imò ut res non solum subsistat, sed etiam sit periculo exposita, alioquin si assicurator sciat contractum, rem ex gr. pervenisse ad portum, vel ad terminum, ad quem erat deferenda, nihil accipere potest. Ex his patet mercatorè invalidè contrahere, qui sciens navim per-

isse,

isse, petit affecurationem; quia adest dolus ex parte ipsius, qui eo ipso quo petit affecurationem, indicat rem non perisse, vel se exstimare rem non periisse. *tom. 2. de Contractibus, disp. 3. quest. 9. punct. 3. num. 1. & seq.*

2. Invalidus est contractus affecurationis, quando quis aliquid affecurat, fingens se habere bona ad satisfaciendum, re pereunte, cum reverà non habeat, nec brevi speret habere; quia dolus dat causam contractui, *ibid. n. 4.*

3. Quæres: utrum vita possit affecurari, sicut possunt affecurari merces? Respondetur, vitam posse affecurari ad certum aliquod tempus, ut si mutuavi alicui amico pecuniam ad quinque annos, quem timeo moriturum intra hos quinque annos, possum vitæ illius affecuratorem petere, traditis ex gr. affecuratori quinq; pro centum; sic enim tam affecurans, quam affecuratus subit æquale periculum lucrandi & perdendi. *ibid. n. 6.*

B

Baptismus.

Vide v. *Sacramentum.*

1. **N**omen *Baptismi* significat ablutionem, seu potius immersionem in aquam, quia per *Baptismum* sordes peccatorum abluuntur, & purgantur; & quamvis propriè loquendò unus tantum sit *Baptismus*, nihilominus si metaphoricè, & minùs propriè loquamur, triplex est *Baptismus*, fluminis, flaminis, & sanguinis: quorum quilibet appellatur *Baptismus*, quia *Baptismi* vices supplet. *tom. 1. de Baptismo, disp. 2. Vide v. Baptismus.*

2. *Baptismus* flaminis, est pœnitentia, seu dolor perfectus de peccatis ob Dei amorem. *ibid.*

3. *Baptismus* sanguinis, est martyrium, ideò sic dictum, quòd efficiat effectus *Baptismi*, & illius vices aliquandò suppleat. *ibid.*

4. *Baptismus* fluminis est verus, & proprius *Baptismus*, & verum ac proprium *Sacramentum*; & quoniam incidit mentio martyrii, videndum obiter quid sit martyrium, & quid ad ipsum requiratur. *ibid.*

5. Martyrium est passio, seu cruciatus lethalis susceptus pro Christi fide, aut pro vera virtute. *Conditiones ad mar-*